

Boekmanschting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 EP Amsterdam
Tel. 6243739

Aspecten van nationaal museaal beleid in Zweden

Verslag van een studiebezoek aan Stockholm op 8 en 9 maart 1990

drs W. Bloemberg
april 1990

INHOUDSOPGAVE

	pagina
1. Samenvatting en Conclusies	3
2. Inleiding	6
3. De bestuurlijke organisatie	8
3.1. Decentralisatie	8
3.2. Scheiding van voorbereiding en uitvoering	8
3.3. De vaste commissie voor culturele zaken van het parlement	8
3.4. De afdeling Musea van het ministerie van Onderwijs en Cultuur	9
3.5. De nationale Cultuurraad	9
3.6. De centrale musea	10
3.7. De National Board of Antiquities	11
4. Het museumlandschap	12
5. Aspecten van nationaal museaal beleid en beheer.	14
5.1. Voorbereiding van het nationale museale beleid	14
5.2. De verhouding tussen Cultuurraad en nationale musea	14
5.3. Sturing van het beleid van rijksmuseumse instellingen	15
5.4. De 'Boards'	16
5.5. Collecties en Gebouwen	17
5.6. Financiën	18
Bijlage	20

1. Samenvatting en conclusies

1.1 Zweden is een land met een rijke traditie op het gebied van een verzelfstandigde uitvoering van openbare bestuurstaken. De beleidsvoorbereiding gebeurt in kleine ministeries. De uitvoering van overheidsbeleid vindt plaats in zelfstandige 'agencies'. De agencies behoren niet tot de departementale organisatie, maar zijn daar wel aan gelieerd.

1.2 Op het terrein van het nationale museale beleid kent dat valt onder het Ministerie van Onderwijs en Cultuur, Zweden 2 soorten agencies of uitvoeringsorganen. Er is een zgn. 'national authority', de Cultuurraad, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het nationale museale beleid, voorzover dit beleid geen betrekking heeft op de nationale musea.

De 14 rechtstreeks door het ministerie gefinancierde nationale musea worden aangeduid als 'national institutions'.

Qua juridische positie, bestuurlijke organisatie en bevoegdheden konden tussen deze beide vormen van uitvoeringsorganen geen essentiële verschillen worden vastgesteld.

1.3 Sinds het begin van de 80-er jaren heeft de regering aan de Cultuurraad ook taken opgedragen op het terrein van de nationale musea. De raad brengt sindsdien advies uit over de jaarlijkse begroting van elk nationaal museum. Ook kent de raad incidentele projectsubsidies toe voor "nieuw" beleid (o.a. gericht op minderheden), ook aan de nationale musea. Het jaarlijkse begrotingsadvies wordt door de musea als inefficiënt en ondoelmatig beschouwd. De zaken worden immers uiteindelijk toch met de financier (het departement) gedaan. De irritatie over de rol van de Cultuurraad ten opzichte van de nationale musea is bij deze musea hoog opgelopen na een recent besluit van de regering om de raad te belasten met de verdeling van extra middelen voor de uitvoering van 'regulier' museaal beleid op het gebied van de beveiliging.

Naar verwachting zal binnenkort een ook voor Nederland interessante discussie worden gevoerd over de principiële afbakening van taken van de Cultuurraad als national authority en

van de nationale musea als national institutions.

- 1.4 In de noodzaak tot ontwikkeling van een nationaal inhoudelijk museaal beleidskader staat Nederland niet alleen. Ook in Zweden, dat evenals Engeland een sterke traditie heeft van niet-inmenging in de inhoudelijke gang van zaken van geheel of grotendeels door de staat gefinancierde culturele instellingen, is de behoefte geconstateerd aan een meer uitgewerkt nationaal museaal beleidskader. Eenzelfde ontwikkeling werd eerder in Engeland geconstateerd.
- 1.5 Het bevoegd gezag van de nationale musea berust formeel bij de door de minister benoemde 'boards'. Feitelijk wordt het beleid echter bepaald door de directeur of de directie, binnen de randvoorwaarden die door het ministerie worden vastgesteld. Deze randvoorwaarden hebben vooral betrekking op het beschikbare budget, de formatie, de begrotingsvoorschriften en organisatorische zaken. De rol van de boards lijkt vooral van belang voor de maatschappelijke inbedding van de musea. Waar in het kader van de externe verzelfstandiging van de rijksmusea c.a. in Nederland de stichtingsvorm aan de orde is, is dit een interessante constatering. Bij de inrichting van het bestuur van een stichting doen zich immers vergelijkbare vraagstukken voor: moet het bestuur 'echt' besturen, of moet het meer optreden als Raad van Toezicht of als Raad van Advies? De Zweedse ervaringen op dit punt dienen bij de beantwoording van deze vragen in elk geval betrokken te worden.
- 1.6 Evenals in Engeland is men ook in Zweden algemeen zeer te spreken over het recente regeringsbesluit om de begrotingsmiddelen voor de musea voor een periode van 3 jaar toe te zeggen. In Zweden is daar de verplichting tot een verslaglegging over 3 jaren aan gekoppeld. Indien in Nederland tot financiële meerjarentoezeggingen zal worden overgegaan, lijkt het zinvol de idee van verslaglegging over meerdere jaren daarbij te betrekken.
- 1.7 Bij de beschrijving van de rol van de Cultuurraad is de nadruk in het verslag komen te liggen op de relatie met de nationale musea.

Dat is ook logisch gezien het kader waarin het studiebezoek zich afspeelde. Om geen misverstanden te wekken zij hier opgemerkt dat bij de nationale musea voor de uitvoering van de museale besteltaken door de Cultuurraad, in het algemeen waardering bestaat. Met voorbij gaan aan de complicaties van de nationale musea kan de conclusie worden getrokken dat de taakverdeling van beleidsvoorbereiding in hoofdlijnen door het departement en beleidsuitvoering door de Cultuurraad in Zweden goed voldoet.

- 1.8 Uit de gesprekken die in Zweden zijn gevoerd en uit de literatuur die werd geraadpleegd, is de indruk ontstaan dat de zelfstandigheid van de uitvoeringsorganen (agencies), gehandhaafd kan worden mede dankzij de wettelijke regeling ervan. Aangezien in Nederland niet op een dergelijke wettelijke regeling kan worden teruggevallen, dient bij een eventuele bestuurlijk-organisatorische scheiding van beleidsvoorbereiding ten departemente en beleidsuitvoering door een zelfstandig bestuursorgaan of door als zelfstandige bestuursorganen opererende instellingen, een wettelijke grondslag daarvoor te worden overwogen.

2. Inleiding

Op 8 en 9 maart 1990 heeft een kleine delegatie (zie bijlage) onder leiding van de Directeur-Generaal voor Culturele Zaken een studiebezoek aan Stockholm gebracht. Dat gebeurde in het kader van het onderzoek naar de verzelfstandiging van de rijksmusea en de ondersteunende instellingen. In dit onderzoek komen o.m. relevante ervaringen in het buitenland aan de orde.

In Zweden bestaat reeds een lange traditie met verzelfstandiging in de vorm van zelfstandige bestuursorganen. Over de inrichting van de bestuurlijke organisatie in Zweden wordt in Nederland in het algemeen positief gedacht. Met name prof. Scheltema, o.a. in zijn functie van adviseur van de minister van Binnenlandse Zaken, pleit ervoor dit systeem waar mogelijk in Nederland in te voeren. Tijdens het onderzoek in Stockholm is dan ook veel aandacht besteed aan de vraag naar de werking van dit systeem, in het bijzonder op het terrein van het museumbeleid.

In het kader van het studiebezoek ging de belangstelling vooral uit naar vragen als: hoe maakt de minister zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van het parlement waar? Is er een zelfstandig bestuursorgaan op cultureel of museaal terrein? Wat is de positie van de rijksmuseale instellingen in de bestuurlijke organisatie?

Twee dagen van studie is natuurlijk erg weinig om een antwoord te krijgen op deze ingewikkelde vragen. Dat er toch een redelijk beeld van de situatie in Zweden kon ontstaan is ondermeer te danken aan de beschikbare Nederlands- en Engelstalige literatuur. Met name de Policy Review uit 1989 van de Raad van Europa geeft een uitvoerig beeld van het Zweedse nationaal cultuurbeleid. Daarin wordt uitgebreid aandacht geschonken aan de musea. Ook de Nederlandse Ambassade die voor een compact en hoogwaardig programma heeft gezorgd, heeft aan de beeldvorming een bijdrage geleverd. Verreweg de belangrijkste bijdrage kwam echter van de Zweedse gesprekspartners. Zij waren niet alleen ter zake kundig, maar gingen ook openhartig in op delicate kwesties. In de bijlage staat vermeld met wie gesprekken zijn gevoerd.

Dit verslag is niet geschreven om een compleet beeld te geven van het nationale museale bestel in Zweden. Er is een poging gedaan om de voor het verzelfstandigingsonderzoek meest relevante punten te belichten. Dat gebeurt in de paragraaf "Aspecten van nationaal museaal beleid en beheer".

Om de lezer enig inzicht te bieden in het kader waarbinnen dit beleid en beheer zich afspeelt, wordt deze paragraaf vooraf gegaan door twee beknopte paragrafen over de bestuurlijke organisatie en het museumlandschap in Zweden.

3. De bestuurlijke organisatie

3.1 Decentralisatie

Evenals Nederland is Zweden opgebouwd uit een staat, provincies (23) en gemeenten (284).

Een belangrijk verschil is de mate van decentralisatie. Ca 75% van de totale overheidsuitgaven worden in Zweden gedaan door de gemeenten en de provincies. Op museaal gebied zijn provincies en gemeenten goed voor ca 50% van de totale overheidssubsidies.

3.2 Scheiding van voorbereiding en uitvoering

Een belangrijk algemeen kenmerk van de bestuurlijke organisatie op nationaal niveau is de scheiding tussen beleidsvoorbereiding en beleidsuitvoering. De beleidsvoorbereiding, ook op cultureel terrein, vindt plaats in naar Nederlandse maatstaven gemeten zeer kleine ministeries. Het departement voor cultuur, dat onderdeel is van het Ministerie van Onderwijs en Cultuur, heeft ca 30 ambtenaren in dienst. De beleidsuitvoering geschiedt door 'national authorities' en 'national institutions' die een grote mate van onafhankelijkheid hebben ten opzichte van "hun" ministerie. De zelfstandigheid van deze uitvoeringsorganen die in de engelstalige literatuur met de verzamelnaam 'agencies' worden omschreven, is begrensd door:

- wettelijke bepalingen
- algemene beleidsdoelstellingen van de regering
- de rijksbegroting
- de benoeming van bestuursleden door de minister
- organisatorische reglementen vastgesteld door de minister
- de rijksaccountantsdienst, de administratieve rechter en de ombudsman.

Bij de voorbereiding en de uitvoering van het nationale museale beleid kan een aantal hoofdrolspelers worden onderscheiden, waarop onderstaand nader wordt ingegaan.

3.3 De Vaste Commissie voor Culturele Zaken van het parlement.

Met deze commissie bespreekt de minister de hoofdlijnen van het museaal beleid, meestal in het bredere kader van het cultuurbeleid. Ook de behandeling van de begroting van de rijksuitgaven voor het museaal

beleid vindt hier plaats, voorafgaand aan de vaststelling in het parlement. Aan wetgeving op museaal terrein bestond tot dusver geen behoefte. Daar komt misschien verandering in sinds de stad Göteborg recent heeft besloten jaarlijks voor 1 mln kronen uit haar museaal bezit te verkopen om haar culturele voornemens financieel rond te krijgen.

3.4 De afdeling Musea van het ministerie van Onderwijs en Cultuur.

De meest omvangrijke taak van deze afdeling is ongetwijfeld de voorbereiding en de onderbouwing van de jaarlijkse begroting. Evenals Engeland heeft Zweden een traditie van niet-inmenging van de staat in inhoudelijke culturele zaken. Dat verklaart mede de geringe omvang van de departementale afdelingen in beide landen en de relatief grote aandacht voor budgettaire aangelegenheden.

In Zweden is dit niet-inmengingsbeginsel onder zware druk komen te staan sinds het parlement en de regering in 1974 een nationaal cultureel beleid ontvouwden. Vernieuwing, regionale spreiding en publieksparticipatie spelen daarin een belangrijke rol.

Terwijl de formatie van de afdeling musea, bestaande uit 3 ambtenaren, niet noemenswaardig is aangepast, staat zij voor de zware taak bij de verdeling van overheidsfinanciën rekening te houden met deze concurrerende en vaak conflicterende doelstellingen. Ook de bezuinigingen in de 80-er jaren, die de basisfuncties van de nationale musea dreigen aan te tasten hebben geleid tot een intensievere bemoeienis van de afdeling met de museale instellingen.

3.5 De Nationale Cultuurraad.

In lijn met de traditie van de scheiding tussen de voorbereiding en de uitvoering van het overheidsbeleid, werd in 1974 de Nationale Cultuurraad (Statens Kulturråd) opgericht. In de engelstalige literatuur over het Zweedse museumbestel wordt de Cultuurraad omschreven als een 'national authority', te vergelijken met een zelfstandig bestuursorgaan in Nederland. Zij adviseert de regering, doet onderzoek en verdeelt rijkssubsidies over de niet-rijksmusea.

De 14 centrale musea in Zweden worden in deze literatuur omschreven als 'national institutions'. Zij ontvangen hun financiële middelen rechtstreeks van het departement en staan als uitvoeringsorgaan of 'agency' van museaal beleid op gelijke voet met de Cultuurraad. Zowel

de national authorities als de national institutions hebben een soort bestuur of raad van toezicht een zgn. 'board', waarvan de leden door de minister worden benoemd. Over deze boards straks meer.

Het feit dat de Cultuurraad sinds 10 jaar verplicht advies over hun begrotingen uitbrengt aan het departement, wordt door de grote nationale musea als overbodig en omslachtig ervaren. Een recent besluit van de regering om extra middelen voor beveiliging, grotendeels bestemd voor de centrale musea, via de Cultuurraad beschikbaar te stellen heeft tot een gezamenlijke protestactie van de gezamenlijke centrale musea geleid.

3.6 De centrale musea

De 14 rechtstreeks door het departement van Cultuur gefinancierde musea worden in de engelstalige Zweedse literatuur met "Central museums" aangeduid. "Centraal" betekent in dit verband dat het museum naast de zorg voor de aan hem toevertrouwde collectie(s), ook een zekere verantwoordelijkheid draagt voor de overige musea in het land die vergelijkbare collecties bezitten. Door de nadruk op de uitbouw van regionale musea in de 70-er jaren en de bezuinigingen in de 80-er jaren lijkt aan deze centrale verantwoordelijkheid nog weinig inhoud gegeven. Ook de uitbouw van de zelfstandige Dienst voor Reizende Tentoonstellingen heeft daar ongetwijfeld toe bijgedragen. In 1988 is een nieuwe start gemaakt door de aanwijzing van 5 centrale musea tot "statutory museums" met coördinerende taken op 4 terreinen:

- cultuurgeschiedenis: Museum of National Antiquities en het
 Nordic Museum
- kunsten: National Art Museums
- natuurlijke historie: Swedisch Museum of Natural History
- etnografie/antropologie: National Museum of Ethnography

Voor de komende 3 jaar is prioriteit gegeven aan de automatisering van registratie en documentatie. De genoemde musea krijgen op projectbasis een bijdrage van ca f100.000 per jaar.

3.7 De National Board of Antiquities.

Deze 'Board' is een van de oudste instellingen op het gebied van het behoud van het cultureel erfgoed in Zweden. Het is "de" national authority op het gebied van de monumentenzorg en archeologie. Het "Museum of National Antiquities" maakt er deel van uit. De Board draagt mede-verantwoordelijkheid voor de 23 county museums die in het kader van het spreidingsbeleid door de staat worden gesubsidieerd. Dank zij de bemoeienissen van de National Board of Antiquities is bij elk county museum een conservator aangesteld die zitting heeft in de regionale raden voor ruimtelijke ordening en milieubeheer. Via middelen van de Board en van de Cultuurraad worden de county museums gestimuleerd bij de bevolking interesse te wekken voor de geschiedenis van de gebouwde omgeving en voor de milieu-problematiek.

4. Het museumlandschap.

Zweden telt ca 1250 openbare musea. Het grootste deel daarvan, ca 1000 zijn kleine plattelandsmusea die alleen in de zomermaanden open zijn. Van de resterende 250 zijn er 150 die meer dan twee museaal getrainde personen tewerkstellen.

De volgende statistische gegevens uit 1988 hebben betrekking op de laatstgenoemde 150 musea:

11,8 mln bezoekers, waarvan 50% in staats (gesubs.) musea
 1500 tentoonstellingen
 3300 arbeidsplaatsen, waarvan 25% gesubsidieerd door
 arbeidsbureau's
 700 mln Kronen bedragen de exploitatie kosten. (De waarde van een
 Zweedse Kroon is ca. f 0,32).

Ca. 90% van de exploitatiekosten wordt gedragen door de
 lokale, regionale en nationale overheden.

De staat exploiteert 33 musea. 14 daarvan, de zgn. centrale musea vallen onder het departement voor cultuur van het Ministerie van Onderwijs en Cultuur. De overige vallen onder de universiteiten, het leger en de paleizen. Het overgrote deel van deze musea bevindt zich in Stockholm.

In het kader van de cultuurspreiding subsidieert de staat sinds de 70-er jaren in elk van de 23 bestuurlijke regio's, één regionaal museum. Voor de overige musea stelt de staat incidentele projectsubsidies beschikbaar.

Ca 50% van de totale kosten van de musea wordt door de staat gedragen.

Sinds 1964 kent Zweden een Rijksdienst voor Reizende Tentoonstellingen (Riksutställningar). Deze dienst speelt een belangrijke rol in het beleid van (regionale) cultuurspreiding en cultuur-participatie. Een groot deel van de ca 1500 tentoonstellingen die jaarlijks in Zweedse musea worden gehouden, wordt door de dienst verzorgd.

De dienst geeft jaarlijks een catalogus uit. In 1990 worden ca 125 tentoonstellingen aangeboden, waarvan vele in meerdere exemplaren. Vele

tentoonstellingen worden geleverd met begeleidend materiaal zoals affiches, folders, catalogi en audio-visueel materiaal.

Het aanbod bestrijkt het gehele museale veld: kunst, kunstnijverheid, volkenkunde, natuur, milieu en techniek en cultuurhistorie. De catalogus geeft naast een beknopte beschrijving van de inhoud ook per tentoonstelling een opgave van het transportvolume en het gewicht, het aantal kisten, de tentoonstellingsoppervlakte in m², de vracht- en huurkosten.

5. Aspecten van nationaal museaal beleid en beheer.

5.1 Voorbereiding van het Nationale museumbeleid.

In 1972 heeft de toenmalige minister van Onderwijs en Cultuur, Olaf Palme, een staatscommissie ingesteld die de opdracht kreeg een nationaal cultuurbeleid te ontwikkelen. Tot haar taak behoorde het doelstellingen te formuleren en aanbevelingen te doen over de wijze van financiering en over de inrichting van de staatsorganisatie. Op basis van het rapport van de Staatscommissie nam het parlement een resolutie aan die kort samengevat bestaat uit de volgende onderdelen:

- a. het nationale cultuurbeleid dient bij te dragen tot de realisering van 8 zeer algemeen geformuleerde doelstellingen:
 - beschermen en bevorderen van de vrijheid van meningsuiting;
 - creativiteit en sociale contacten bevorderen;
 - negatieve effecten van commercialisering beperken;
 - decentralisatie van culturele activiteiten en besluitvorming;
 - meer aandacht geven aan achtergestelde groepen;
 - artistieke en culturele vernieuwing bevorderen;
 - cultureel erfgoed zekerstellen en doen herleven;
 - internationale contacten bevorderen.
- b. het verlenen van staatssubsidies aan andere dan de grote nationale staatsinstellingen, w.o. de rijksmusea, ter bevordering van culturele spreiding, participatie en vernieuwing.
- c. de oprichting van een nationale Cultuurraad ter uitvoering van ad b.

Van wetgeving werd afgezien omdat zowel het parlement als de regering van opvatting waren dat het niet zozeer ging om de regulering van culturele activiteiten, als wel om de stimulering ervan.

5.2 Verhouding tussen Cultuurraad en Nationale Musea

Voor de nationale musea heeft deze beleidsvernieuwing aanvankelijk weinig gevolgen gehad. Zij behielden hun status van onafhankelijke 'agency'. Zij bleven hun financiële middelen rechtstreeks van het departement ontvangen en niet via de Cultuurraad. De Cultuurraad en de Rijksdienst voor reizende tentoonstellingen kregen extra middelen voor de uitvoering van hun vooral op de regio gerichte taken. In deze situatie kwam voor de nationale musea verandering toen ook in Zweden in

het begin van de 80-er jaren op de staatuitgaven bezuinigd moest worden. Voor middelen voor "nieuw" beleid - dat uiteraard moet sporen met de nationale doelstellingen - moeten sindsdien ook de nationale musea aankloppen bij de Cultuurraad; de jaarlijkse begrotingen van de rijksmusea dienen te worden voorzien van een advies van de cultuurraad; de staatssubsidies voor de uitbouw van de 23 regionale musea gingen volgens enkele directeuren van rijksmusea soms ten koste van de handhaving van de basisfuncties van de rijksmusea. Daardoor is volgens hen een noodsituatie ontstaan op het gebied van de beveiliging.

Het begrotingsadvies van de Cultuurraad vindt men tijdrovend en overbodig (echte zaken worden toch rechtstreeks met het departement gedaan). Volgens hen mist de Cultuurraad bovendien de deskundigheid om gefundeerd prioriteiten te kunnen stellen en om de basisbehoeften van de grote rijksinstellingen te kunnen beoordelen. Het systeem van projectsubsidies acht men een bedreiging voor de continuïteit en voor de basisfuncties van het museum. Het ongenoegen over de rol van de Cultuurraad bij de financiering van de nationale musea is tot dusver vooral intern geventileerd. Sinds de regering echter besloten heeft extra middelen voor de beveiliging, voornamelijk bestemd voor de rijksmusea, aan de Cultuurraad beschikbaar te stellen, zijn de rijksmusea van plan het openbaar zwijgen te doorbreken en zich gezamenlijk tot de minister te wenden. In dat gesprek zal ongetwijfeld het onderwerp van de principiële verhouding tussen de rijksmusea als 'national institutions' en de Cultuurraad als 'national authority' hoog op de agenda staan. Ook voor de gedachtenvorming in Nederland op het punt van de vormgeving van het museaal bestel, de eventuele creatie van een zelfstandig bestuursorgaan en de positie van de rijksmusea daarin, lijkt dit een buitengewoon interessante discussie te worden.

5.3 Sturing van het beleid van de rijksmuseale instellingen.

De gedachte van sturing op inhoud, op output inplaats van sturing op input (materiële kosten, personeel), ligt ver van het bed van de Zweedse gesprekspartners. Dit, ondanks de doelstellingen - door één van hen als 'lodestars' (poolsterren) aangeduid - die aan het cultuurbeleid ten grondslag liggen. Tussen de directeur van een nationaal museum en het departement wordt vrijwel uitsluitend gesproken over het budget. En eigenlijk alleen maar over de verhoging van het

budget. Want budgetten, eenmaal toegekend, zijn een bijna onaantastbare grootheid geworden.

Directeuren, tot voor kort benoemd voor het leven (thans voor 6 jaar), krijgen het vertrouwen dat de zorg voor het rijksbezit in goede handen is.

De zelfstandigheid van een 'agency' ten opzichte van het parlement en de minister is wettelijk geregeld, zij het binnen de grenzen van door de minister vast gestelde (organisatie-) reglementen.

Indirecte invloed kan de minister wel uitoefenen door de benoeming van de leden van de 'Board', een soort bestuur of Raad van Toezicht, waarover later meer.

Evenals in Engeland blijkt echter ook in Zweden een toenemende behoefte aan een inhoudelijk beleidskader. Schaarste van middelen dwingen tot keuzen; boze directeuren dringen aan op explicitering van die keuzen en de poolsterren noodzaken tot legitimering van die keuzen. Het lijkt onontkoombaar dat in de komende jaren de minister zich intensiever met de inhoud van het beleid van de rijksmuseumale instellingen zal gaan bemoeien. Ook de recente beperking van de bevoegdheden van de boards wijst in deze richting, evenals de benoeming van de directeuren - door de minister en niet langer door de boards - voor een periode van 6 jaar, in plaats van voor het leven.

Hoewel de vorm waarin een meer op output dan op input gericht beleid in Zweden gestalte zal krijgen op dit moment volstrekt onduidelijk is, is het voor Nederland interessant vast te stellen dat in twee landen, waar niet-inmenging het traditionele uitgangspunt vormen, de regering bezig is de koers ten aanzien van de rijksmuseumale instellingen duidelijk te verleggen.

5.4 De 'Boards'

Elke 'national authority' zoals b.v. de Cultuurraad en elke 'national institution', zoals b.v. een rijksmuseum kent een door de regering benoemde 'Board'. De benoeming van de leden van de Boards wordt min of meer gezien als een politieke aangelegenheid.

Uitgaande van de zelfstandigheid van deze 'agencies' is de Board het bevoegd gezag. Binnen de (organisatorische) richtlijnen van de minister stelt de Board formeel het beleid vast en benoemde tot voor kort de directeur.

Het lidmaatschap van de Board is een honoraire functie. Benoeming geschiedt door de minister voor een termijn van 3 jaar. Bij de samenstelling ligt in vergelijking tot Nederland een zwaar accent op politiek en overheidsbestuur. In de Boards van de door ons bezochte musea zitten (meestal) twee politici, één of meer topambtenaren van andere departementen of tot een ander departement behorende agency. Daarnaast wetenschapsmensen uit het betreffende vakgebied en voorts is de samenstelling vergelijkbaar met de Commissies van Advies en Bijstand van de Nederlandse rijksmusea.

De bevoegdheden van de boards zijn recent aanzienlijk ingekrompen. Bij instructie van 1 juli 1988 heeft de minister de Boards o.a. ontheven van de bevoegdheid tot het benoemen van de directeur. Deze wordt sindsdien benoemd door de minister voor de duur van 6 jaar en is opgenomen in de Board. Hoewel de boards formeel de begroting vaststellen bestaat de indruk dat zij thans voor de museale instellingen meer de functie hebben gekregen van maatschappelijke inbedding dan dat zij als bestuur functioneren. Voorzover wordt overwogen om in Nederland de rijksmuseale instellingen in stichtingen onder te brengen en daarvoor stichtingsbesturen aan te stellen, zijn de Zweedse ervaringen op dit punt van groot belang.

5.5 Collecties en gebouwen

De collecties en gebouwen zijn in Zweden, evenals in Nederland eigendom van de staat. Het verkopen van museale objecten ter financiering van aankopen e.d. is 'not done'.

Wel worden de nationale musea aangemoedigd om in het kader van het spreidingsbeleid, delen van hun collectie in tijdelijke of permanente bruikleen te geven aan regionale en lokale musea en aan de rijksdienst voor de reizende tentoonstellingen.

Het besluit van het stadsbestuur van Göteborg om jaarlijks voor 1 mln SK uit stedelijk museaal bezit te verkopen heeft de museale wereld in grote beroering gebracht. De Zweedse wetgeving verhindert dat de regering, zo zij dat al zou willen, een dergelijk besluit ongedaan kan maken.

Het beheer van de gebouwen van de rijksmusea is evenals in Nederland in handen van een "rijksgebouwendienst". Voorzover kan worden nagegaan

hebben de Zweedse musea alleen met deze dienst en niet ook nog met een Dienst der Domeinen te maken. Dat maakt de gebouwenproblematiek weliswaar organisatorisch eenvoudiger dan in Nederland, maar van veel kanten werd desalniettemin geklaagd over de trage en bureaucratische werkwijze van de betreffende dienst en op het geringe vermogen van de instellingen om invloed uit te oefenen op de prioriteitenstelling. In de begroting van de nationale musea is een post 'huur' opgenomen. De hoogte daarvan is volgens één der directeuren ontleend aan de marktwaarde. Hij voegde daaraan toe dat het in zijn geval om een tamelijk fictief uitgangspunt ging omdat het gebouw voor weinig anders geschikt was dan het huisvesten van een museum - een ook in Nederland niet onbekende situatie.

5.6 Financiën

Voor de inrichting van de begroting van de nationale instellingen bestaan volgens één van onze gesprekspartners veel en tamelijk gedetailleerde voorschriften. Voor de gezamenlijke culturele instellingen wordt jaarlijks een boekwerk van zo'n 250 pagina's, voor het merendeel gevuld met cijfers, aan het parlement gepresenteerd. In tegenstelling tot Nederland betreft dit geen begrotingswet.

De eigen inkomsten uit entrees, verkopen e.d. die gemiddeld zo'n 10 à 20% van de kosten goedmaken, maken integraal deel uit van de begroting. Waarschijnlijk in verband met de groeiende tekorten op de rijksbegroting is het cultureel beleid er sinds kort op gericht het aandeel van de eigen inkomsten van de culturele instellingen te vergroten. Dat maakt een herbezinning op de relatie tussen commercie en cultuur (zie de doelstellingen van cultuurbeleid van 1974 die officieel nog steeds van kracht zijn) op den duur noodzakelijk. De discussie over de noodzaak van het verbeteren van het zakelijk management van de nationale culturele instellingen is hiervan ongetwijfeld een voorloper. In dit verband is het interessant te vermelden dat het nieuwe Wasa-museum, dat op 1 juni 1990 haar poorten opent, de lopende exploitatiekosten (incl. personeel, maar excl. rente en aflossing) uit entreegelden, sponsoring en betaalde dienstverlening zal moeten dekken.

Ten aanzien van sponsoring van museale instellingen is men in Zweden overigens zeer terughoudend. Het beheer van het nationale cultureel

erfgoed wordt gezien als een staatstaak bij uitstek. Van sponsoring wordt gevreesd dat deze (een te grote) invloed zal hebben op het beleid en de activiteiten van de instellingen. Het is niet verwonderlijk dat gezien deze opstelling, het bedrijfsleven zich niet geroepen voelde bij te dragen in de omvangrijke investeringen (220 mln SK) van het nieuwe Wasa Museum.

Op de procedure van vaststelling van de begrotingen van de nationale museale instellingen en de rol van de 'Boards' en de Cultuurraad is hierboven reeds ingegaan.

Een bron van zorg voor de directeuren vormt het toenemend personeelsbestand dat via arbeidsmarktmaatregelen in de musea wordt geplaatst. De zorg betreft niet zozeer de kwaliteit van deze mensen (dat is tenminste niet gebleken), als wel het feit dat het om tijdelijke plaatsing gaat en dat de loonkosten geen deel uitmaken van het personeelsbudget van de betreffende instelling. Een in Nederlandse museale kringen niet onbekend geluid als we alleen al denken aan de recente problemen aan de tewerkstelling van personeel krachtens de Wet Sociale Werkvoorziening in de Rijksmusea.

Het recente besluit van de regering om voor de nationale museale instellingen een budget voor een periode van 3 jaar beschikbaar te stellen is alom positief ontvangen. De begrotingsvoorstellen dienen voorzien te zijn van een prioriteitenstelling en van een raming van de eigen inkomsten. Bij de onderbouwing dient gebruik te worden gemaakt van een verslag van de verrichtingen in de afgelopen 3 jaar, voorzien van een vergelijking en evaluatie van de taakstellingen en ramingen. Ervaringen daarmee konden nog niet worden gemeld. Het is de algemene verwachting dat deze maatregel tot een verbetering van de bedrijfsvoering zal bijdragen.

Bijlage bij "Aspecten van
nationaal Museaal beleid
in Zweden"

Samenstelling van de Nederlandse delegatie:

drs. J. Riezenkamp, Directeur-Generaal voor Culturele Zaken

J. Jessurun, Hoofddirecteur Cultuurbeheer.

drs. W. Bloemberg, projectmanager Cultuurbeheer

drs. F.C. Grondsveld, beleidsmedewerker Centrale Directie

Financiële en Economische Zaken.

mr. W.J. Hiemstra, senior adviseur Andersson, Elffers en Felix BV.

drs. C. van't Veen, projectmanager Cultuurbeheer.

Begeleiding door de Nederlandse Ambassade in Zweden:

mr. H.C.J. Everaars, Ambassaderaad;

mw. E. Hedenström, afd. Culturele Zaken.

Zweedse gesprekpartners:

Ministerie van Onderwijs en Cultuur (Utbildningsdepartementet):

mevrouw Britta Lund, afdeling musea.

Cultuurraad (Statens Kulturråd):

dhr. Carl-Johan Kleberg, plv Directeur

mw. Gudrun Vahlquist, hoofd musea

dhr. Bo Nilsson, projectleider 'Spreiding van ecologische kennis'

Zweeds Instituut

dhr. Anders Clason, directeur

Rijksdienst voor de monumentenzorg, Archeologie en Historisch musea
(Riksantikvarie)

mw. Margaret Biörnstadt, directeur-generaal

dhr. Ulf Erik Hagberg, directeur Historisch museum.

Museum voor Noordelijke Cultuur (Nordiska Museet)

dhr. Bengt Nyström, plv. directeur

Nationaal museum, bestaande uit kunst(nijverheid)musea
(Nationalmuseet)

dhr. Olle Granath, directeur.

Nationaal Scheepvaart Museum (Statens Sjöhistoriska Museet) met daarin
opgenomen het Wasa-museum (Wasamuseet)

dhr. Lars-Ake Kvarning, directeur

Stedelijk Museum Stockholm (Stadsantikvari)

dhr. Björn Hallerdt, directeur

Koninklijke kostuum en koetsen galerij (Livrust-Kammaren)

mw. Agneta Lundström, directeur.